

De oprioriterade ämnena

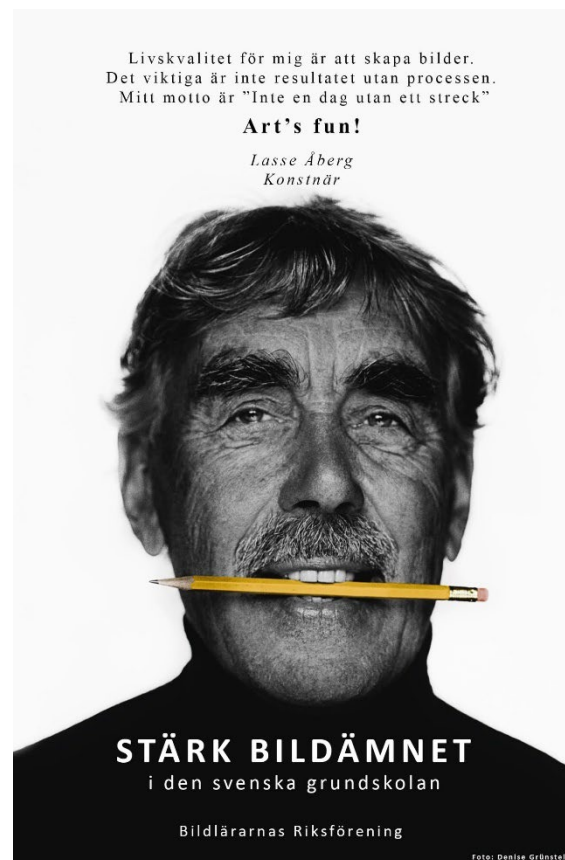
En undersökning om ifrågasättandet gentemot estetiska ämnen.

KONSTFACK
University of Arts, Crafts and Design

The non-prioritized subjects

A study into the questioning of aesthetic subjects.

Christoffer Nordenstad

Institutionen för bild- och slöjdpedagogik

Självständigt arbete i bild 15hp

Ämneslärarprogrammet med inriktning mot
arbete i grundskolans årskurs 7-9

HT22

Handledare: Jacob Kimvall

Examinator: Anette Göthlund

Abstrakt

Detta examensarbete undersöker de estetiska ämnenas plats i dagens skola, utifrån uppfattningen att ämnena är ifrågasatta. Arbetet berör frågorna: Hur värderar skolledare bildämnet i relation till andra ämnen? samt Hur upplever skolledare att föräldrar värderar ämnet? Genom att rikta undersökningen till skolledare kan jag synliggöra deras tankar och värderingar kring dessa ämnen och ta reda på om ifrågasättandet finns i skolledningen.

Skolledare, såsom rektorer och vicerektorer har ett stort ansvar för utbildningsplanen på skolan och har ett brett och övergripande helhetsperspektiv. Studien utgår från att skolledare svarat på enkäter som jag har skickat ut. Studien har ett sociokulturellt perspektiv och det insamlade materialet bearbetas med sammanställning av data i procentenheter och innehållsanalys. Undersökningen visar att det finns en slags hierarki kring skolans olika ämnen, och att de estetiska ämnena inte anses vara de viktigaste på skalan. Däremot tyder inte studien på att det från skolledarna skulle finnas ett rakt och öppet ifrågasättande av de estetiska ämnenas existens i dagens skola. Det finns en tro bland nästan en tredjedel av skolledare att elevernas föräldrar ser på de estetiska ämnena som mindre viktiga och att det skulle vara hemifrån som kritiken kommer är det vanligaste svaret på frågan varifrån kritiken har sitt ursprung.

Nyckelord

Skolämneshierarki, bildämnet, estetiska ämnen, ämnesneutralitet.

Innehåll

1. Introduktion.....	1
1.2 Bakgrund	1
1.3 Syfte	3
1.4 Frågeställning	3
2. Empiri.....	3
3. Urval och avgränsning.....	4
4. Metod	5
4.1 Analysmetod.....	5
5. Etik	6
6. Teori och ett sociokulturellt perspektiv	6
7. Tidigare forskning	7
8. Bearbetning och Analys	8
8.1 Redovisning av svaren i diagram	8
8.2 Analys av skriftliga svar från enkäter.....	13
9. Tolkning och resultat.....	16
9.1 Tolkning	17
9.2 Resultat.....	19
10 Slutdiskussion.....	19
Källförteckning.....	21
Tryckta källor	21
Internetkällor	22
Bildförteckning.....	22
Bilagor.....	22

1. Introduktion

Jag har under min utbildning på Konstfack fått uppfattningen att bild och slöjdämnen är kritiserade och att de estetiska ämnena inte anses vara lika viktiga. Jag har fått höra, och är själv av den uppfattningen, att dessa ämnen måste försvara sin plats i dagens skola. Bilden av att den här kritiken finns har stärkts genom de VFU: er (verksamhetsförlagd utbildning) jag har varit på. Där har mina handledare berättat historier om elever som struntar i ett bra betyg i bild för att det inte är lika viktigt som ett bra betyg i matematik eller svenska.

Enligt en av mina handledare kommer den här inställningen ofta hemifrån, där en del elever uppmanas att i stället satsa på bra betyg i de ”viktiga ämnena”. Jag har hört liknande berättelser på alla de skolor jag varit på under utbildningen.

En liknande attityd har jag också upplevt under min tid som student, då jag fått frågan varför jag inte studerar till lärare i något ”riktigt ämne”. Det anses generellt som positivt att jag studerar till lärare, men många tycker att när jag ändå pluggar, så borde jag göra det till något som betraktas vara ett riktigt ämne. Det är också vanligt att folk blir förvånade över att utbildningen är lika lång som andra lärarutbildningar, som enligt vissas uppfattning skulle vara mer respektabla och betydelsefulla.

Det är svårt att inte ställa sig frågan varför det är så här. Varför tycks många uppfatta att de estetiska ämnena inte är lika viktiga och angelägna som andra ämnen i grundskolan? Jag undrar om det är en uppfattning som ligger utanför skolan av de som generellt saknar insyn, eller om den negativa tanken finns i skolorna bland de utbildade pedagogerna och skollärdarna.

1.2 Bakgrund

Det har tidigare forskats kring bildämnet och dess plats i skolan, till exempel Skolverkets *Bild i grundskolan En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9* där det tydligt framgår att bildlärarna tycker att bildämnet är underprioriterat gentemot andra ämnen, samt att de inte

har rektorernas stöd.¹ Rektorerna själva anser i allmänhet att de har god ledning av bildämnet och menar att de ser ämnet som likvärdigt med de andra ämnena.²

Med den egna uppfattningen att de estetiska ämnena är kritiserade begav jag mig till det Kungliga biblioteket i Stockholm för att använda deras datorer till att söka i artiklar från dagstidningar mellan åren 2005 och 2022. Jag sökte specifikt efter artiklar som diskuterade det estetiska ämnena i skolan.³ Jag hade redan innan jag började söka en föreställning om att jag skulle hitta mycket kritik mot dessa ämnen, framför allt mot bild och slöjd. Jag tänkte mig att jag skulle hitta politiska artiklar där Moderaterna ville göra om skolan och ta bort slöjden, för jag har hört att slöjden riskerar att försvinna om Moderaterna kommer till makten. Till min förvåning hittade jag ingenting alls i de stora dagstidningarna som Aftonbladet, Expressen och DN. Det jag hittade var insändare i mindre tidningar där allmänheten försvarade bildämnet och de estetiska ämnena. Debatten om slöjd är antagligen inte ett ämne som uppfyller de kommersiella kriterierna för vad som har nyhetsvärde för de större dagstidningarna. Insändarna i de mindre lokala tidningarna förklaras troligtvis genom att det är lättare för en person att göra sig hörd i dem. Jag ställde mig då frågan varifrån försvaret kommer om det inte finns någon uttalad kritik? Var kommer kritiken från? Vid en sökning på internet hittade jag kritik mot de estetiska ämnena i forum som Familjeliv och på Moderaternas ungdomsförbunds hemsida. Det intressanta är att på exempelvis Familjeliv är antalet försvarare av dessa ämnen fler än kritikerna.

Skolverket gjorde 2013 en nationell ämnesutvärdering av bildämnet i årskurs 6 och 9 som blev publicerad 2015. I den utvärderingen går det att läsa att en stor andel av lärarna anser att skolan domineras av de teoretiska ämnena och då framför allt av matematik, svenska och engelska och att de är tveksamma till om skolan värderar de olika ämnena lika högt. Lärare anser över lag att bildämnet har hög status hos eleverna, men ofta inte hos föräldrarna till eleverna.⁴

¹ Skolverket (2015). Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9. Stockholm: Skolverket. s.35.

² Ibid.s.37.

³ Sökord: slöjdämnet, bildämnet, flumskolan, flumännen, smörknivs debatten, estetiska ämnen, kritiserade, kärnämnen.

⁴ Skolverket (2015). Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9. Stockholm: Skolverket. S.179.

Rektorerna i den här utvärderingen säger sig uppskatta de estetiska ämnena och anser att de är insatta i bildämnet, men bildlärarna delar inte rektorernas uppfattning om engagemanget.⁵ Lärarna i Skolverkets ämnesutvärdering anser att de största hindren för goda resultat i bildämnet är att undervisningstimmarna är för få gentemot kursplanens mål och att undervisningsgrupperna är för stora.⁶ Det är intressant att rektorerna och lärarna i bild har olika uppfattning om engagemanget i ämnet, och att lärarna är tveksamma till att skolan värderar ämnena jämbördigt. I den här studien kommer jag använda mig av ett eget begrepp som jag tycker passar, ämnesneutralitet.⁷ Med ämnesneutralitet menar jag att man har en neutral inställning till de olika ämnena ur ett värderande perspektiv, det vill säga att om man är ämnesneutral anser man inte att matematik är viktigare än musik.

1.3 Syfte

Eftersom många lärare upplever att bildämnet, i likhet med andra estetiska ämnen, värderas lägre än ämnen som svenska och matematik är syftet med den här undersökningen att ta reda på hur skolledare på grundskolor värderar bildämnet. Genom att rikta in undersökningen till skolledare kan jag synliggöra deras tankar och värderingar kring dessa ämnen och om ifrågasättandet finns i skollärdningen.

1.4 Frågeställning

Hur värderar skolledare bildämnet i relation till andra ämnen?

Hur upplever skolledare att föräldrar värderar ämnet?

2. Empiri

Empirin består av enkätsvar från 34 verksamma skolledare vid grundskolor i Stockholms län, samt 7 utvalda artiklar från dagstidningar. Artiklarna är utvalda artiklar som berör de estetiska ämnena i skolan. Dessa artiklar bearbetades med en innehållsanalys, och i dessa artiklar rörde

⁵Ibid.s.178.

⁶ Ibid.s.181

⁷ Ämnesneutralitet, ett begrepp som syftar till en neutral inställning till skolans olika ämnen.

det sig till största del om ett försvar än kritik gentemot de estetiska ämnena. Enkäterna består av frågor som speglar studiens syfte, det är frågor med svarsalternativ där det finns möjlighet att följa upp vissa av svarsalternativ med text för att motivera valet av svar.⁸ Detta genererar data som sammanställs i statistik, och text som bearbetas med innehållsanalys.

Förhoppningen är att enkäterna kommer ge en bild av rektorernas egna tankar och inställning till bildämnet och dess plats i skolundervisningen. Valet av enkäter är ett metodval, för att kunna jobba hemifrån och samtidigt få in en sådan bred data som möjligt.⁹ Artiklarna kommer bearbetas med kvalitativ textanalys för att försöka analysera debatten de står i.¹⁰

3. Urval och avgränsning

Eftersom jag från start bär med mig en uppfattning om att de estetiska ämnena är ifrågasatta känns det som en bra början att skicka enkäter till skolledare med frågor om ämnet och därför blev min första forskningsfråga ”Hur värderar skolledare bildämnet i relation till andra ämnen?”.

Då jag vill få en bredare bild av uppfattningen om de estetiska ämnena blev min andra forskningsfråga ”Hur upplever skolledare att föräldrar värderar bildämnet?”. Med den frågan kan jag få en aning om hur inställningen kring bildämnet ser ut utanför skolan, även om det blir en indirekt tolkning av informationen, då det är skolledare som svarar på frågan och inte föräldrarna själva. Enkäterna skickades ut till 150 skolledare runt om i Stockholm var av 34 svarade. Det skulle vara intressant att även intervjua elevernas föräldrar, bildlärare och politiker för att få in ett större material, men det skulle bli för brett för min studie då tiden för att genomföra den är begränsad. Jag gjorde ett bekvämlighetsurval i val av skolor till vars skolledare jag skickade enkäterna, det blev till olika skolor runt om i Stockholms län som valdes ut slumpmässigt. Artiklarna jag använde mig av bestämdes efter relevans till min studie, där de i första hand berörde de estetiska ämnena. Jag använde mig av artikelsök på Kungliga biblioteket för att finna dessa artiklar. Jag analyserade artiklarna med en

⁸ Denscombe, Martyn, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 3., rev. och uppdaterade uppl., Studentlitteratur, Lund, 2016.s.87.

⁹ *Ibid.* s.77.

¹⁰ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2019.s.193.

innehållsanalys. Med andra sökord kunde antagligen fler artiklar hittats som varit relevanta.

4. Metod

För att nå undersökningens syfte gjorde jag en kvalitativ studie med inslag av kvantitativa data, vilket innebar att enkäter skickades ut med både öppna frågor och frågor med svarsalternativ. Frågorna med svarsalternativ sammanställdes statistiskt för en övergripande bild av data. De öppna frågorna analyserades med en innehållsanalys. Enkäter skickades ut till cirka 150 skolledare i Stockholms län, 34 svar samlades in. Svarsfrekvens blev 22,67 procent vilket anses som bra, då en svarsfrekvens mellan 20 och 30 procent på webbenkäter där det inte finns någon tidigare relation till mottagarna anses vara mycket bra.¹¹ Jag utformade enkäten med relativt enkla och tydliga frågor, där de första frågorna var kontrollfrågor som enbart gick att svara på genom att välja ett alternativ. Efter det följdes en del av kontrollfrågorna upp av öppna frågor där skolledarna hade möjlighet att svara med egen text. Detta gav skolledarna chansen att med egna ord dela sina uppfattningar samt använda sig av det svarsalternativ som passade bäst. Datainsamlingen gjordes genom en enkät för att samla information om skolledarnas uppfattningar beträffande bildämnet. För att utveckla enkäterna ville jag ta inspiration från samhällsdebatten och sökte på artiklar för att få material till uppbygganden av mina frågor i enkäten. Artiklarna gav inte det materialet jag hade tänkt, vilket i stället ledde till nya frågor och bidrog till att skapa min andra forskningsfråga. Artiklarna analyserade jag med en kvalitativ innehållsanalys.

4.1 Analysmetod

Genom att det fanns både öppna frågor och frågor med svarsalternativ fick jag göra två olika analyser. På de öppna frågorna gjorde jag en innehållsanalys genom att granska vad som skrevs i texterna och lyfta fram återkommande åsikter för att kvantifiera innehållet och kunna tydliggöra olika uppfattningar men framförallt samband kring värderingar av ämnet.¹² På frågorna med svarsalternativ gjorde jag en dataanalys som statistiskt

¹¹ SurveyMonkey, surveymonkey, , <https://sv.surveymonkey.com/mp/sample-size/>, 2 januari 2023.

¹² Denscombe, Martyn, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 3., rev. och uppdaterade uppl., Studentlitteratur, Lund, 2016.s.403

sammanställer hur många som svarat på de olika svarsalternativen, och det presenteras i diagram och procentenheter.¹³

5. Etik

Eftersom jag har arbetat med enkäter har jag följt de fyra centrala forskningsetiska principerna från Vetenskapsrådet, det vill säga informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Dessa principer är framtagna för att deltagare i studier ska kunna känna sig trygga och insatta i vad deltagandet i studien innebär.¹⁴

Att göra enkäten har varit frivilligt, jag har varit öppen med att resultaten av enkäten kommer presenteras i en uppsats, och att alla som gör enkäten kommer vara anonyma även för mig som forskare. Jag använde mig av programmet Forms i Office 365 för att skapa enkäterna, det är ett program som är till för att både göra enkäter och att skicka ut dem. Programmet anonymiserar de som svarar automatiskt så jag har inte haft möjlighet att se vilka som har svarat på enkäterna. Artiklarna jag har använt till studien är redan offentligt material och fria att använda.

6. Teori och ett sociokulturellt perspektiv

Arbetet utgår från ett sociokulturellt perspektiv, vilket innebär att människor aldrig är bara enskilda individer utan att de också är individer i grupper och sociala sammanhang. Det innebär att åsikter om en sådan sak som bildämnet och dess status inte främst är ett uttryck för den enskilda individens personliga smak och tycke, utan ingår i större mönster. Den sociala psykologin tittar på individen i gruppen, fenomen inom gruppen och interaktioner mellan grupper, men ett tydligt fokus ligger alltid på att förklara tankar, känslor och beteenden i relation till den sociala påverkan individen utsätts för. Det finns olika diskurser kring de estetiska ämnena, vissa tycker att ämnena hör hemma i dagens skola medan andra inte tycker det. Vivien Burr, professor i psykologi, beskriver i sin bok *Social constructionism* hur olika diskurser är skapade ur sociala sammanhang. Människor

¹³ Nationalencyklopedi. NE-uppslagsverk, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dataanalys>, 23 januari 2023

¹⁴ Vetenskapsrådet (2017). God forskningssed [Elektronisk resurs]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet. s.28.

har alltså olika sätt att se på exempelvis ämnet slöjd, utefter den kulturella diskursen de omgivs av.¹⁵ Vi kommer alla från olika bakgrunder med olika värderingar vare sig man är skolledare eller inte. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv är det därför intressant att undersöka ett ofta diskuterat ämne som de estetiska skolämnena. Att människor som inte arbetar inom skolan inte är tillräckligt insatta och inte har en ordentlig förståelse för de estetiska ämnena är inte konstigt. Det är lätt att ta sig an åsikter efter omgivningen om man inte har kunskapen. Därför är det intressant att se hur stor den här diskursen är bland skolledarna. Idag finns det ett upplevt ifrågasättande av de estetiska ämnena och det är svårt att lokalisera var det kommer ifrån eller var det är som starkast. Det man med säkerhet kan konstatera är att de olika ämnena i skolan värderas olika och det allra tydligaste exemplet på det är timplaneringen som gör stor skillnad på de olika ämnena. I och med LGR 11 togs bildämnet bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, vilket är en tydlig markering kring betydelsen.

Med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet är det därför intressant att få fram skolledares inställning till hur det förhåller sig ute på skolorna och få reda på vad de som jobbar där har för tankar kring de estetiska ämnena. Om deras attityd och inställning kring de estetiska ämnena speglar det jag har stött på utanför skolan och på utbildningen, kan det vara en bidragande orsak till ämneshierarkin som finns på skolorna, alternativt om ifrågasättandet av ämnena enbart sker på utsidan av skolorna och ute i samhället.

7. Tidigare forskning

Bild är chill, är en studentuppsats från Evelina Eklund om elevernas uppfattning av bilden, där framgår det i resultatet att många elever inte förstår meningen med bild.¹⁶

Grundskollärares uppfattning om skolämnet slöjd, är ett examensarbete från Anna Bjärlid om lärarnas uppfattning kring slöjdämnet och det intressanta med den studien är att resultat skiljer sig från de övriga studierna. Uppfattningen att slöjden inte skulle ha någon status eller ställning hos grundskollärare i förhållande till teoretiska ämnen stämmer inte enligt studien.

¹⁵Burr, Vivien, *Social constructionism*, Third edition., Routledge, London, 2015.s.77.

¹⁶ Evelina Eklund, *Bild är chill: En undersökning om synen på bildämnet bland elever i årskurs 9, självständigt arbete*, Linneuniversitet, Kalmar, Växjö, 2014, s.24.

Däremot framgår det i studien att slöjden inte anses ha något värde för elevernas fortsatta studier av deras vårdnadshavare.¹⁷

Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige, är ett examensarbete från Mikkel Lind och Johan Skog som tar upp bildlärares perspektiv på ämnet och dess status. I en intervju med en av bildlärarna kan man läsa följande citat i frågan om bildämnets status ” Jag upplever att föräldrar tycker att det är lite hokus pokus det vi håller på med; jag upplever att eleverna tycker att det är meningslöst att jobba med bild.”¹⁸

Debatten om slöjd, är ett examensarbete från Ann-Kristin Sturesson som likt den här studien granskar debatten kring ämnet. Utgångspunkten för kritiken mot ämnet i studien utgår från smörknivsdebatten, vilket var en uppmärksammas krönika i Expressen 2016. Ann-Charlotte Marteus skrev krönikan, och standpunkten i den är att Slöjd är förlegat. I studien intervjuas lärare, rektorer, föräldrar och politiker om slöjdämnet. De som ställer sig mest kritiska till slöjden som ett obligatoriskt ämne i den här studien är rektorerna där 25% inte tycker att slöjden ska vara ett obligatoriskt ämne i dagens skola.¹⁹

8. Bearbetning och Analys

I detta kapitel bearbetas svaren på enkäterna i två steg.

8.1 Redovisning av svaren i diagram

Här presenteras sammanställningen av enkäterna. Frågorna och antal som svarat på de olika svarsalternativen står i varje bild.

1. Anser du att alla ämnen i skolan är lika viktiga?

¹⁷ Anna Bjärnlid, *Grundskollärares uppfattning om skolämnet slöjd*, examensarbete, Umeå universitet, 2017, s.20.

¹⁸ Mikkel Lind, Johan Skog, *Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige*, examensarbete, Malmö Universitet, 2022 s.28.

¹⁹ Ann-Kristin Sturesson, *Debatten om slöjd: Hur professioner och vårdnadshavare inom skolan förhåller sig till slöjdämnets plats och status*, examensarbete, Göteborgs universitets , 2021 .s.25.

● Ja	27
● Nej	6
● Vet ej	1

På frågan ”anser du att alla ämnen i skolan är lika viktiga?” är det en övervägande majoritet, 79% som svarat ja.

2. Upplever du att eleverna värderar bildämnet lägre än andra ämnen?

● Ja	8
● Nej	17
● Vet ej	9

På frågan ”upplever du att eleverna värderar bildämnet lägre än andra ämnen?” är det en majoritet (50%) som svarat nej, 24% som svarat ja och ett stort antal 26% som säger sig inte veta.

3. Upplever du att föräldrar till elever värderar bildämnet lägre än andra ämnen?

● Ja	9
● Nej	15
● Vet ej	10

På frågan ”Upplever du att föräldrar till elever värderar bildämnet lägre än andra ämnen?” svarade 44% nej, 27% svarade ja, och 29 % svarade att det inte visste. Om vi jämför med förra frågan så syns en viss marginell skillnad mellan elevernas och hur skollärdarna tror att elevernas föräldrars värderar.

4. Upplever du att de estetiska ämnena är ifrågasatta?

● Ja	10
● Nej	24
● Vet ej	0

På frågan ”Upplever du att de estetiska ämnena är ifrågasatta?” svarade 29% ja och hela 71% nej, vilket är en tydlig majoritet. Anmärkningsvärt är att ingen svarade vet ej.

5. 2011 togs bildämnet bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, vad tycker du om det?

 Bra	2
 Dåligt	11
 Vet ej	21

På frågan ”2011 togs bildämnet bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, vad tycker du om det?” svarade 62% vet ej, 32% svarade dåligt, 6% tyckte det var bra.

6. Att bildämnet togs bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, fick det några konsekvenser för grundskolans undervisning?

 Ja	2
 Nej	17
 Vet ej	15

På frågan ”Att bildämnet togs bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, fick det några konsekvenser för grundskolans undervisning? Svarade 50% nej, 6% svarade ja, 44% svarade vet ej. Anmärkningsvärt att en sådan stor förändring inte har gett några tydliga konsekvenser för grundskolan.

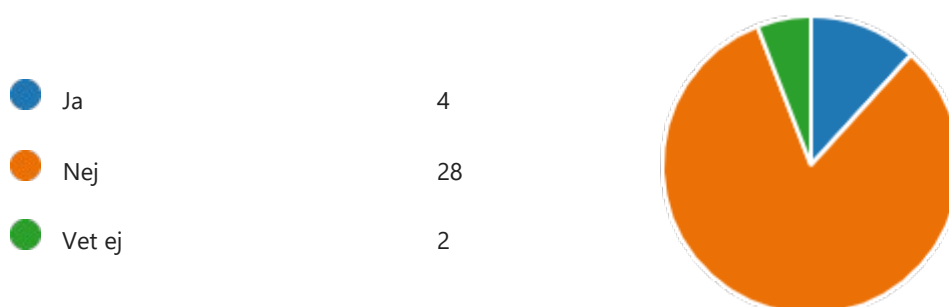
7. Skulle du vilja ge bildämnet mer timmar?

● Ja	9
● Nej	22
● Vet ej	3

På frågan ”skulle du vilja ge bildämnet mer timmar?” svarade 65% nej, 26% svarade ja och 9% svarade nej, alltså finns det en majoritet till de som inte vill utöka bildämnets timmar.

8. Skulle du vilja ge något annat ämne mer tid i bekostnad på något av de estetiska ämnena?

På frågan ”skulle du vilja ge något annat ämne mer tid i bekostnad på något av de estetiska ämnena?” svarade hela 82% nej medan 12% svarade ja och 6% svarade vet ej. Jämför man resultatet från föregående fråga ”skulle du vilja ge bildämnet mer timmar?” med den här frågan ser man att det är fler som hellre vill ge bildämnet fler timmar än att ge något annat ämne fler timmar på bekostnad av något av de estetiska ämnena. Att tänka på är att frågorna inte är exakt likadant utformade och på grund av detta inte helt jämförbara, samt att majoriteten har svarat nej i båda frågorna.

8.2 Analys av skriftliga svar från enkäter

På frågan om alla ämnen i skolan är lika viktiga svarade 79% ja. När de som svarat ja ombads att motivera varför, skiljde sig anledningarna ganska mycket åt.

Intressant nog hade många svarat ja på frågan men i text skrivit något som motsäger det. Här har skolledaren först svarat att ämnena är lika mycket värda men sen gjort en annan värdering i text ”Vad vi än anser som "viktiga ämnen" så krävs godkända betyg i SV/SVA, MA och EN (samt ytterligare ett antal ämnen) för gymnasiebehörighet”.

Ett annat exempel på hur värderingar skiljer sig åt i text; ”Läroplanen bestämmer, ingen vikt på ngt vis förutom Sv, Eng och Ma.” Att kärnämnen och framför allt svenskämnet

skulle ha mer vikt är något som återkommer. ”I princip tycker jag att alla ämnen är lika viktiga. Däremot behövs svenska för att kunna ta sig an många andra ämnen, därav anser jag att det ämnet kanske är lite viktigare än andra. När det gäller övriga ämnen ser jag dem som likställda”. Den vanligaste motiveringen är att svenska behövs för att kunna lyckas bra i övriga ämnen, och läs och skrivkunskaper specificeras. ”Svenska, och då framför allt grundläggande läs- och skrivkunskaper, är nödvändigt för alla andra studier och det finns ett starkt samband mellan svårigheter i svenska och svårighet i andra ämnen. Utifrån det sambandet så skulle jag säga att det är ett prioriterat ämne.”

En motivering som dyker upp frekvent är en hänvisning till Lgr 22 som enligt flera av skolledarna jämställer alla ämnen. LGR 22 ersatte LGR 11 och beskriver bildämnets syfte väldigt likartat som den gamla läroplanen, märkbara skillnader finns i det centrala innehållet där LGR 22 tillexempel berör visuella kultur, normer och återanvändning. ”De ämnen som ingår i Lgr 22 är lika viktiga. Diskussion kring ämnens viktighet bör föras och styrdokument ändras. Så länge ämnet finns i Lgr 22 är alla ämnen jämställda”. Här menar skolledaren att så länge ämnet finns med i Lgr 22 är det jämställt, men att diskussion kring ämnena behöver föras och att styrdokumentet behöver ändras. ”I styrdokumentet anges vilka ämnen som utbildningen ska innehålla och då är alla ämnen likvärdiga och ska ges lika värde i verksamhetspraktiken.” Här hänvisar återigen en skolledare till Lgr 22 och menar att styrdokumentet likställer alla ämnen, och att de ska ges lika värde i praktiken. Motiveringen här blir öppen för tolkning. Att alla ämnen ska ges lika värde, är ju inte detsamma som att alla ämnen i praktiken ges eller får samma värde och status.

På frågan ”Upplever du att de estetiska ämnena är ifrågasatta?” svarade 71% nej och 29% ja. De som svarade ja fick svara på en ny fråga som löd ”Var kommer ifrågasättandet ifrån?”. Det vanligaste svaret var att ifrågasättandet kommer från både elever och föräldrar: ”Från eleverna och även deras vårdnadshavare. Estetiska ämnen tillsammans med humanistiska har inte lika stor status som ex no och matematik”. Skillnaderna i de olika ämnenas timplaner är ett återkommande argument för att ämnena bedöms vara olika viktiga. ”Teoretiska ämnen lyfts som viktigare än praktisk estetiska ämnen, syns tydligt i timplanen.” I jämförelse har bild 230 timmar i grundskolan mot svenskans 1490 timmar i Skolverkets timplan.

Lärarna kom också upp som en faktor till att de estetiska ämnena är ifrågasatt.

”Jag tror att många lärare tycker att det är viktigare med teoretiska kunskaper än med praktiska kunskaper. När man ska anpassa bort ämnen från elever som behöver det, så tycker många lärare att man ska anpassa bort de praktisk/estetiska ämnen framför de teoretiska.” Att politiken skulle vara en del av ifrågasättandet som jag själv förmodade när jag började med studien dök också upp och här kommer det ett exempel på det ”Från regering/departement som ökar timplan i ma-sv-eng-hi och minskar i flera prestämnen.²⁰ Det börjar längst upp i styrkedjan och sprider sig neråt till rektor-lärare-elever-vh”.²¹ Ett argument är att det skulle vara utbildade lärare som inte har rätt kompetens i det estetiska ämnena ”Osäkerhet från lärarnas sida. Uppskattat från vårdnadshavare. Som alla ämnen kräver de hög ämnesdidaktisk kompetens för att undervisas i”.

På frågan ”Att bildämnet togs bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, fick det några konsekvenser för grundskolans undervisning?” svarade 50% nej och 6% ja.

De som svarade 6% som svarat ja motsvarade två personer. De fick svara på följdfrågan ”kan du nämna några konkreta konsekvenser?” Båda skollärdarna i det här fallet svarade likvärdigt, om att det är en markering där ämnet tappar status. ”Antar att statusen och betydelsen tappade, ett starkt negativt signalvärde när något ämne slopas”.

På frågan ”Skulle du vilja ge bildämnet mer timmar?” svarade 65% nej och 26% ja. De som svarade ja fick följdfrågan ”motivera varför”. Motiveringarna här skiljde, men en av motiveringarna var att tiden behövs, ”Ett ämne som tar tid att både genomföra veckovis och utvecklas i.” Samma problem uttryckte bildlärarna i *Bild i grundskolan En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*.²² Att ge ämnet mer tid för elever som inte kan svenska kom också upp som ett argument. ”Skapande, kreativa ämnen är viktiga. Flera av våra elever förstår inte svenska eller kan inte uttrycka sig i text men i bild. Det är ett plus!”

²⁰ Min tolkning av ”prestämnen” är det står för praktisk-estetiska ämnen.

²¹ Min tolkning av ”vh” är att det står för vårdnadshavare.

²² Skolverket (2015). *Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Stockholm: Skolverket. S.181.

På frågan ”Kan du med egna ord beskriva hur ni jobbar med bildämnet gentemot skolans läroplan?” blev svaren inte så utförliga som jag hade hoppats på, då det är skolledare som svarar på enkäten och inte insatta bildpedagoger. Om det beror på kunskapsbrist hos skolledarna eller ointresse för enkäten är svårt att svara på.

Många svarade kortfattat utan att direkt svara på frågan. ”Enligt förordning.” var ett kort svar som gör att man kan misstänka saknad av insikt i praktiken på skolan. ”Ämnet byggs upp tillsammans med avlästa resultat och utifrån läroplan.” visar att man iallafall styr undervisningen efter resultat, men det ger detaljer på hur man jobbar gentemot läroplanen. ”Utbildad bildlärare” är ett annat exempel på hur man kan misstänka avsaknad av insikt i ämnets praktiska utförande, liksom svar som ”Vi följer läroplanen”.

Andra visade öppet brist på kunskap om hur skolan undervisar i bildämnet och hänvisade till bildpedagogerna. ”Det kan jag inte utan att ha pratat med bildläraren. Svaret skulle bli detsamma i vilket ämne som helst. Vi har 120 lärare på skolan, de undervisar på olika sätt i sitt ämne. Olika metoder, arbetssätt och tekniker för lärande och bedömning.” Argumentet att skolan är stor och har många lärare blir på något sätt svårt att ta till sig då man bör ha någon form av enighet på skolan, och att man som skolledare bör kunna beskriva hur skolan jobbar gentemot kursplanen i ett specifikt ämne. En till skolledare som inte kan svara på frågan eftersom hen inte undervisar i ämnet ”Nej tyvärr eftersom jag inte undervisar i ämnet.” En av skolledarna utgår ifrån att lärarna följer gällande dokument, vilket visar på saknad av insikt i den egna skolans undervisning. ”Kan inte svara på det. Utgår från att lärarna följer gällande dokument.”

9. Tolkning och resultat

Syftet med studien har varit att undersöka om det finns ett ifrågasättande gentemot de estetiska ämnena och varifrån det i så fall kommer. För att uppnå syftet har följande frågor ställts: Hur värderar skolledare bildämnet i relation till andra ämnen?

Hur upplever skolledare att föräldrar värderar ämnet?

I det här stycket presenterar jag resultatet från analyserna.

9.1 Tolkning

Det framgår tydligt av enkätsvaren att majoriteten av skolledare är positiva till bildämnet. 79% har svarat att de anser att alla ämnen är lika viktiga.

Uppföljningsfrågorna med fritextsvar pekar dock på en viss motsägelse kring att alla ämnen skulle vara lika viktiga. 4 av de 27 skolledarna som svarat att alla ämnen är lika viktiga, uttrycker i fritextsvaren att vissa ämnen är högre värderade än andra. Uppföljningsfrågan i det här fallet kom direkt efter frågan om alla ämnen är lika viktiga, den gick bara att besvara om man hade svarat ”ja” på att alla ämnen skulle vara lika mycket värda. Om det skulle räknas om i enkäten så sänks det som jag skulle vilja benämna som *ämnesneutralitet* från 79% till 67%, eller från nästan 4 av 5 till drygt 2 av 3. Det är alltså fortfarande en tydlig majoritet som uttrycker en *ämnesneutralitet*, men ändå en signifikant och intressant skillnad. Resultatet här är väldigt likt det från Ann-Kristin Sturessons examensarbete *Debatten om slöjd*, där 25% av rektorerna ansåg att slöjd inte borde vara ett obligatoriskt ämne.²³ Frågan är inte densamma, men likvärdig ur ett perspektiv gällande ämnens vikt i relation till andra ämnen. Det är tydligt att det finns de skolledare som värderar ämnena olika.

Majoriteten (70%) tycker inte heller att det finns ett ifrågasättande mot de estetiska ämnena, varken allmänt eller från elever och föräldrar. De som tycker att det finns ett ifrågasättande har skilda åsikter om varifrån det kommer och den uppfattningen som återkommer oftast är att det kommer från föräldrarna. 8 personer svarade att föräldrarna värderar de estetiska ämnena lägre samtidigt som en skolledare svarat att det är ett uppskattat ämne hos föräldrarna. I Ann-Kristin Sturessons examensarbete *Debatten om slöjd*, gav hon samma fråga om slöjden till föräldrarna som till rektorerna. Det visade sig att föräldrarna var mer positivt inställda till slöjden än rektorerna, endast 10% av föräldrarna ansåg att slöjden inte hörde hemma i skolan.²⁴ Då jag inte frågat föräldrarna direkt utan utgår från skolledarnas tolkning av föräldrarnas inställning och att det är den tolkningen som redovisas här, kan man resonera kring att det är ungefär samma resultat som på frågan innan. Då skolledarna är anonyma i min enkät går det inte att se om det är densamma som anser att ämnena är olika värda, som svarat att föräldrarna

²³ Ann-Kristin Sturesson, *Debatten om slöjd: Hur professioner och vårdnadshavare inom skolan förhåller sig till slöjdämnets plats och status*, examensarbete, Göteborgs universitet, 2021 .s.19.

²⁴ Ibid.20.

ifrågasätter ämnet. Det blir lätt att spekulera kring att det skulle kunna vara samma personer som har en bestämd åsikt och då svarar likartat i enkäten, men det är en spekulering utan belägg. Läser man i Skolverkets ämnesutvärdering från 2013 blir det än mer diffust då deras resultat visar att bildämnet har hög status bland eleverna, men inte bland föräldrarna.²⁵

Att bildämnet försvann som obligatoriskt ämne från gymnasiet i Lgr 11 har en majoritet av de svarande ingen åsikt om, men fler tycker att det är dåligt än bra. Majoriteten säger att det inte har haft någon inverkan på grundskolans bildämne. Det blir svårt att tolka om det bidrar till att minska ämnets status. Nedskärning i timmar och att det finns en omfattande brist på material och ämnesanpassade salar på skolorna är något som bidrar till att bildämnet har lägre status enligt Mikkel Lind och Johan Skogs examenarbete, *Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige*.²⁶ På frågorna som handlar om att öka bildämnets timmar och om att öka andra ämnets timmar på bekostnad av bildämnets timmar säger en övervägande del av majoriteten nej, till bägge frågorna. Däremot är det fler skolledare 26% mot 12% som hellre vill öka bildämnets timmar än att öka något annat ämnets timmar på bekostnad av de estetiska ämnena, vilket är intressant i jämförelse med den första forskningsfrågan. Med utgång i det sociokulturella perspektivet blir det tydligt i tolkningen att det finns en diskurs bland några av skolledarna som inte värderar de estetiska ämnena lika högt som andra ämnen. Det finns en grupp individer som delar den här värderingen.

På frågan hur de jobbar med bildämnet i förhållande till skolans läroplan blir det tydligt att många inte är insatta i hur det fungerar i praktiken på de egna skolorna. Flera tillfrågade har svarat väldigt enkelt på den frågan vilket gör det svårt att tyda om de är ordentligt insatta eller inte. Både Skolverkets ämnesutvärdering från 2013 och *Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige*, tar upp att lärarna i bild känner att rektorerna inte har insyn i deras profession och att de saknar stöd.²⁷ Det är svårt att veta vilken insyn som skolledarna har i varje specifikt ämne, vilket gör att bildämnet inte behöver vara unikt i det här fallet.

²⁵ Skolverket (2015). Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9. Stockholm: Skolverket. s.89.

²⁶ Mikkel Lind, Johan Skog, *Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige*, examensarbete, Malmö Universitet, 2022 s.30.f.

²⁷ Ibid.33; Skolverket (2015). Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9. Stockholm: Skolverket.s.178.

9.2 Resultat

Hur värderar skolledare bildämnet i relation till andra ämnen?

Resultatet visar att skolledare generellt säger sig värdera alla ämnen jämlikt, nästan 80% av de tillfrågade. I mer utförliga frågor visar sig den första mätningen inte stämma. Tendenser till att värdera framför allt kärnämnen högre finns hos ca 30% av de tillfrågade. Flera skolledare är villiga att ge bildämnet fler timmar hellre än att sänka timmarna till fördel för andra ämnen vilket skapar motsägelse i resultaten och utmanar syftet med studien.

Hur upplever skolledare att föräldrar värderar ämnet?

Lite mindre än hälften av de tillfrågade skolledarna upplever inte att föräldrarna till eleverna värderar bildämnet lägre än andra ämnen. 26% upplever att föräldrarna gör det och resten svarar att de inte vet. Att ifrågasättandet skulle komma hemifrån är det mest återkommande svaret på frågorna som rör sig kring varifrån ifrågasättandet kommer.

10 Slutdiskussion

Syftet med studien har varit att undersöka hur skolledarna värderar de estetiska ämnena i relation till andra ämnen. Undersökningen visar att det finns en viss rangordning kring skolans ämnen bland åtminstone vissa skolledare och föräldrar, och att de estetiska ämnena inte anses som de viktigaste på skalan. Däremot tyder inte studien på att det från skolledarna skulle finnas ett rakt och öppet ifrågasättande av de estetiska ämnenas existens i dagens skola. Det finns en tro bland många skolledare att elevernas föräldrar ser de estetiska ämnena som mindre viktiga. Att det skulle vara hemifrån som kritiken kommer är det vanligaste svaret på frågan varifrån kritiken härstammar. Samtidigt ger de som säger att de estetiska ämnena är ifrågasatta flera olika svar på varifrån ifrågasättandet kommer, vilket gör det svårt att urskilja något konkret.

Jag gick in i den här undersökningen med tron om att det var många som var emot de estetiska ämnena, men nu är jag inte längre lika säker. Det är tydligt att nästan 1 av 4 anser att andra ämnen är viktigare än de estetiska ämnena och det är inte lika många som jag från början trodde, dock är det en relativt stor siffra procentuellt med tanke på att skolledarna har som ansvar att säkerhetsställa en likvärdig skolgång för

alla samt har inflytande och möjlighet att utforma undervisningen och fördela resurserna efter vad de själva anser vara viktigast.

Jag har gjort den här undersökningen med ett sociokulturellt perspektiv i bakhuvudet, då med tanken på hur vi lär och formas av varandra. Det perspektivet valde jag för att jag genom min utbildning insett att dessa ämnen är ifrågasatta. Ifrågasättandet kom från lärare och kurskamrater men även från personer utanför skolan. I och med den här studien har jag fått insyn i att det finns en tydlig ämnehierarki men att den är inte så stor som jag trodde från början. Det går också att se en norm kring att de estetiska ämnena inte har en lika stor plats i skolan. Exempel på det är bildlärare som känner att deras ämne är åsidosatt, tidsfördelningen med färre antal schemalagda timmar och att bild inte längre är ett obligatoriskt ämne på gymnasiet. När det finns skolledare som värderar andra ämnen före det estetiska på ett mer eller mindre öppet sätt är det inte svårt att förstå att det skapar bilden av att dessa ämnen inte är lika högt prioriterade. Att dessa åsikter finns bland både föräldrar, elever, lärare och politiker faller sig naturligt och kommer inte som någon överraskning. Inställningen har eventuellt inte startat hos skolledarna men finns förankrade hos en del idag, vilket framkommit genom min undersökning. Det kan vara så att en del av den kritiska uppfattningen kring de estetiska ämnena också skapats av en ständig försvarsställning, utifrån något som kan liknas vid mindervärdeskomplex. Det kan vara så att osäkerheten kring ämnena har skapats av hierarkin i skolan, eller av att antalet behöriga lärare inte varit på samma nivå som inom andra ämnen.

Det skulle vara intressant att göra den här undersökningen utanför skolan, hos till exempel vårdnadshavare och politiker för att se om diskursen speglar skolledarnas uppfattning eller om resultatet skulle bli annorlunda.

Källförteckning

Tryckta källor

Bjärnlid, Anna, *Grundskollärares uppfattning om skolämnet slöjd*, examensarbete, Umeå universitet, 2017

Burr, Vivien, *Social constructionism*, Third edition., Routledge, London, 2015

Denscombe, Martyn, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 3., rev. och uppdaterade uppl., Studentlitteratur, Lund, 2016

Eklund, Evelina, *Bild är chill: En undersökning om synen på bildämnet bland elever i årskurs 9*, självständigt arbete, Linneuniversitet, Kalmar, Växjö, 2014,

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2019

Jonsson, Ing-Marie, ”Moderaterna vill satsa på halvklasser i skolan”, *Smålands-Tidningen*, 16 juni 2022.

Liden, Signe, ”Upprop kräver estetiskt ämne i gymnasieskolan”, *Dagens ETC*, 30 aj 2008.
Mikkel Lind, Johan Skog, *Berättelser om bildlärares uppfattningar om bildämnets förutsättningar och status i svenska skolan utomlands och skolor i Sverige*, examensarbete, Malmö Universitet, 2022

Palm, Oliver, ”Slöjden är föråldrad och irrelevant – byt ut den mot något nyttigare ämne”, *Sydsvenskan*, 11 april 2021.

Selgeryd, Fredrik, ”Ska ni förändra skolan reformera då också det här”, *Aftonbladet*. 13 november 2020.

Sjögren, Kent, ”Kan vara sista showen för esteteleverna”, *Värmländska folkbladet*, 21 april 2016.

Sverige. Skolverket (2015). *Bild i grundskolan: en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Stockholm: Skolverket.

Sörenson, Margareta, ”Att enbart satsa på kärnämnen skapar fattiga individer”, *Expressen*. 24 juli 2017.

Vetenskapsrådet (2017). God forskningssed [Elektronisk resurs]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wangel, Ulrika, Dahlgren, Jenni, ”ingen tid för skapande skola-projekt”, *Ystads allehanda*, 5 april 2014.

Internetkällor

Nationalencyklopedi. NE-uppslagsverk,

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dataanalys>, 23 januari 2023

SurveyMonkey, surveymonkey, <https://sv.surveymonkey.com/mp/sample-size/>, 2 januari 2023.

Bildförteckning

Grünstein, Denise. Art's fun.1989

<https://www.facebook.com/BLRF2021/photos/pb.100065593355889.-2207520000./106780578167208/?type=3> [2 januari 2023]

Bilagor

Enkäten

(<https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=wbV1FCxhhkKirrGZMMEVEwgwHKFxRFVHitWVnt6AhtJUMEJFVTVTREJODRQWVFMWVFIQkFH5Sk5PUi4u>)

Bildämnets plats i skolan

Hej, mitt namn är Christoffer och jag studerar till lärare i bild och slöjd. Den här enkäten är en del av ett självständigt studentarbete under lärarutbildningen som ska resultera i en uppsats.

Jag har under min utbildning på Konstfack fått uppfattningen att bild-och slöjdamnena är ifrågasatta, att de estetiska ämnena inte anses vara lika viktiga. Jag har fått höra och själv antagit uppfattningen att dessa ämnen ständigt måste försvara sin plats i dagens skola. Med den här enkäten vill jag få höra era tankar, som skolledare, kring de estetiska ämnena. Alla som gör enkäten kommer att vara helt anonyma och resultatet av enkäten kommer att presenteras i en studie.

Obligatoriskt

1. Anser du att alla ämnen i skolan är lika viktiga?

Ja

Nej

Vet ej

2.Om du svarade ja på förgående fråga, motivera gärna dit svar

Ange ditt svar:

3.Upplever du att eleverna värderar bildämnet lägre än andra ämnen?

Ja

Nej

Vet ej

4.Om ja på frågan innan, har du något konkret exempel?

Ange ditt svar:

5.Upplever du att föräldrar till elever värderar bildämnet lägre än andra ämnen?

Ja

Nej

Vet ej

6.Upplever du att eleverna förstår syftet med de estetiska ämnena?

Ja

Nej

Vet ej

7.Upplever du att de estetiska ämnena är ifrågasatta?

Ja

Nej

Vet ej

8.Om ja, var kommer ifrågasättandet ifrån?

Ange ditt svar:

9. 2011 togs bildämnet bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, vad tycker du om det?

Bra

Dåligt

Vet ej

10. Att bildämnet togs bort som obligatoriskt ämne på gymnasiet, fick det några konsekvenser för grundskolans undervisning?

Ja

Nej

Vet ej

11. Om ja, kan du nämna några konkreta konsekvenser?

Ange ditt svar:

12. Skulle du vilja ge bildämnet mer timmar?

Ja

Nej

Vet ej

13. Om ja, motivera varför

Ange ditt svar:

14. Skulle du vilja ge något annat ämne mer tid i bekostnad på något av de estetiska ämnena?

Ja

Nej

Vet ej

15. Om ja, motivera varför

Ange ditt svar

16. Kan du med egna ord beskriva hur ni jobbar med bildämnet gentemot skolans läroplan?

Ange ditt svar:

17. Upplever du några positiva effekter av de estetiska ämnena som inte är förankrade i kursplanen eller läroplanen?

Ange ditt svar: